

*Ачилова Сохиба Хамидовна.
Мактабгача таълим кафедраси ўқитувчи.
Умаров Абдусамат Абдумаликович
Жисмоний маданият кафедраси, п.ф.н., доцент
Кўқон давлат педагогика институти*

3-6 YOSHDAGI BOLALARNING UMUMIY VA JISMONIY

RIVOJLANISHINING AHAMIYATI

АННОТАЦИЯ: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolaning jismoniy rivojlanishi individual hayot davomida uning tanasining tabiiy morfologik va funktsional xususiyatlarini o'zgartirish jarayoni. Jismoniy rivojlanishning tashqi miqdoriy ko'rsatkichlari, tana vaznining o'zgarishi, sifat jihatidan jismoniy rivojlanish, organizmning funktsional imkoniyatlari ularning asab tizimi rivojlanishi, skelet, mushak tizimi mustahkamlanishi davrlar va bosqichlar bo'yicha sezilarli o'zgarishi keltirigan.

Kalit sozlar. Bolalar, jismoniy rivojlanishi. asab tizimi, skelet, mushak tizimi, mustahkamlanish, davrlar va bosqichlar, o'zgarish, o'pka to'qimalari, tuzilishi, burun yo'llari, traxeya, bronxlar, tana, vazn,ining, sifat, organizm.

*Ачилова Сохиба Хамидовна.
Преподаватель кафедры Дошкольной образование
Умаров Абдусамат Абдумаликович
К.п.н., доцент кафедры физической культуры
Кокандский государственный педагогический институт*

ОСОБЕННОСТИ ОБЩЕЙ И ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ ОТ 3

ДО 6 ЛЕТ

АННОТАЦИЯ: В данном статье приведены процесс изменения естественных морфологических и функциональных свойств его организма на протяжении всего физического развития детей дошкольного возраста. Внешние количественные показатели физического развития, качественного физического развития, функциональные возможности тела характеризуются значительными изменениями в развитии их нервной системы, скелета, периода укрепления мышечной системы и этапов.

Ключевые слова. Дети, физическое развитие, нервная система, скелет, мышечная система, укрепление, периоды, легкие, трахи, бронхи, тело, вес, пути, изменения, качество, тело.

Achilova Sohiba Khamidovna.
Lecturer at the Department of Preschool Education.
Umarov Abdusamat Abdumalikovich
K.P.N., Associate Professor of the Department of Physical Culture
Kokand State Pedagogical Institute

FEATURES OF THE GENERAL AND PHYSICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN FROM 3 TO 6 YEARS

ANNOTATION: This article presents the process of changing the natural morphological and functional properties of its organism throughout the physical development of preschool children. External quantitative indicators of physical development, high-quality physical development, the functional capabilities of the body are given by significant changes in the development of their nervous system, skeleton, the period of strengthening the muscular system and stages.

Keywords. Children, physical development, nervous system, skeleton, muscular system, strengthening, periods, lungs, trahs, bronchi, body, weight, path, change, quality, body.

Maktabgacha yoshda sog'liq va to'liq jismoniy rivojlanishning poydevori qo'yiladi. Eng umumiy ma'noda maktabgacha yoshdagi bolaning jismoniy rivojlanishi individual hayot davomida uning tanasining tabiiy morfologik va funktsional xususiyatlarini o'zgartirish jarayoni deb ataladi. Jismoniy rivojlanishning tashqi miqdoriy ko'rsatkichlari, masalan, fazoviy o'lchamlari va tana vaznining o'zgarishi, ammo sifat jihatidan jismoniy rivojlanish, avvalo, organizmning funktsional imkoniyatlarining davrlar va bosqichlar bo'yicha sezilarli o'zgarishi bilan tavsiflanadi. Yoshga bog'liq rivojlanishining individual jismoniy sifatlari uning umumiy jismoniy ko'rsatkichlarning o'zgarishi bilan ifodalanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar tanasining etarlicha barqarorligi va motor qobiliyatlarining cheklanganligi bilan ajralib turadi. Ularning asab tizimi tez rivojlanadi, skelet o'sadi, mushak tizimi mustahkamlanadi va harakatlar yaxshilanadi. 3-4 yoshli bolalar organizmning umumiy statik beqarorligi va

cheklangan dinamik imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Ushbu yoshdagi bolalar tananing yuqori qismida va elka-kamar va egiluvchan mushaklarning nisbatan katta rivojlanishiga ega. 3-4 yoshgacha bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalar harakatlarning etarli darajada muvofiqlashtirilmaganligi bilan yuqori motorli faollikka ega bo'lib, unda katta mushak guruhlari ishtirok etadi. Ushbu davrda- bir xil holatni uzoq vaqt saqlab qolish va bir xil turdagi harakatlarni bajarish bilan charchoqning kuchayishi qayd etiladi. O'pka to'qimalarining tuzilishi hali to'liq rivojlanmagan; burun yo'llari, traxeya va bronxlar nisbatan tor, bu havo o'pkaga kirishini biroz qiyinlashtiradi; qovurg'alar biroz moyil, diafragma baland joylashgan va shuning uchun nafas olish harakatlarining amplitudasi kichikdir.

Bola kattalarga qaraganda yuzaki va juda tez-tez nafas oladi: 3-4 yoshdagi bolalarda nafas olish tezligi daqiqada 30, 5-6 yoshda - daqiqada 25; kattalarda -16-18.boladi. Bolalardagi sayoz nafas olish o'pkaning nisbatan yomon shamollatilishiga va havoning biroz turg'unligiga olib keladi va o'sayotgan organizm to'qimalarga kislorod etkazib berishni ko'payishini talab qiladi. Shuning uchun toza havoda jismoniy mashqlar ayniqsa muhimdir, chunki u gaz almashinuvi jarayonlarini faollashtiradi. 3-4 yoshdagi bolalarda o'pkaning tiriklik sigimi 400-500 sm, 5-6 yoshda -800-900 sm³ tashkil etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalardagi yurak-qon tomir tizimining faoliyati o'sayotgan organizm talablariga yaxshi moslashgan va qon ta'minoti uchun to'qima ta'minotiga bo'lgan ehtiyojning oshishi osonlik bilan qondiriladi. Axir, bolalardagi tomirlar kattalarga qaraganda kengroq va qon ular orqali erkinroq oqadi. Boladagi qon miqdori kattalarnikiga qaraganda nisbatan katta, ammo uning tomirlardan o'tishi kerak bo'lgan yo'l qisqaroq va qon aylanish darajasi katta. Biroq, mushaklar-skelet tizimining nisbatan zaifligi va tez charchash tufayli maktabgacha yoshdagi bolalar hali uzoq muddatli mushaklarning kuchlanishiga qodir emaslar.

Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar yurish paytida aniq harakatlarni hali o'zlashtirmaydilar: ular ritmik tarzda yugura olmaydilar, ko'pincha muvozanatni yo'qotadilar va yiqiladilar. Ularning aksariyati yugurib erdan yaxshi siljiyolmaydi, butun oyoqlariga suyanadi. Ular o'z tanalarini hatto kichik

balandlikka ko'tarolmaydilar, shuning uchun baland sakrashlar, to'siqlardan o'tish va bitta oyoqqa sakrash ular uchun hali mavjud emas. Ushbu yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar katta hohish bilan to'p o'ynashadi, lekin ularning harakatlari hali etarlicha muvofiqlashtirilmagan, ko'z rivojlanmagan: ular uchun to'pni ushlash qiyin. Ular tezda turli xil harakatlardan charchaydilar, chalg'iydilar.

4,5-5 yoshga kelib, bolalarning harakatlari yanada uyg'unlashadi: ular sakrashni, to'siqlardan o'tishni, to'pni egallashni o'zlashtiradilar. 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning kuchi ikki baravar ko'payadi:- o'g'il bolalarda 25 dan 52 kilogrammgacha, qizlarda 20,4 dan 43 kilogrammgacha ko'tariladi. Tezlik ko'rsatkichlari yaxshilanadi. Harakatdagi 10 metr ga yugurish vaqti o'g'il bolalar uchun 2,5 dan 2,0 sekundgacha, qizlar uchun 2,6 dan 2,2 sekundgacha kamayadi. Chidamlilikning umumiy ko'rsatkichlari o'zgaradi. O'g'il bolalar bosib o'tgan masofa 602,3 metrdan 884,3 metrgacha, qizlar 454 metrdan 715,3 metrgacha oshadi.

6 yoshli bolalarda yengillik paydo bo'ladi, yugurish ritmik bo'ladi, yonma-yon tebranish kamayadi; ular balandlikdan, uzunlikdan, to'siqlardan sakrab o'tishadi, to'pni nishonga uloqtirish ustagi; ko'z rivojlana boshlaydi. Kattaroq maktabgacha yoshdagi bolalarda yosh bolalarga nisbatan tanasi kuchliroq, mushaklari mutanosib rivojlangan. Ularning yurish va yugurishdagi asosiy harakatlari asta-sekin avtomatizmga keltiriladi, harakatlarning muvofiqlashtirilishi yaxshilanadi va qo'l mehnati qobiliyati sezilarli darajada oshadi. Tananing ancha barqarorligi tufayli muvozanatdagi, chaqqonlik uchun yuguradigan eng oddiy mashqlar bola uchun qulayroq bo'ladi. Bolalar ancha chidamli bo'lib kelmoqdalar, lekin ular boshlang'ich pozitsiyalarini tez-tez o'zgartirishi va harakatlarini diversifikatsiya qilishi kerak. Ularning bu yoshdagi faoliyati asta-sekin tarkib bilan to'ldirilib, ongli bo'lib boradi. Quyidagi maqshni ta'kidlash mumkin: yoshi qanchalik yosh bo'lsa, vosita qobiliyatlari shunchalik nomukammal, kichik mushaklari kam rivojlangan, jismoniy rivojlanishning barcha jarayonlari intensivroq doladi.

Umumiy yosh ko'rsatkichlari o'zgarishsiz qolmaydi - ularning o'sish tendentsiyasi mavjud. Zamonaviy bolalar 15-20 yil oldingi tengdoshlariga

qaraganda doyi o'rtacha balandroq, jismonan va aqlan yaxshi rivojlangan. Ushbu hodisa fanda "jadallashuv" deb nomlanadi. Ammo, maktabgacha yoshdagi bolaning jismoniy va ruhiy jihatdan tezroq rivojlanishiga qaramay, uning yosh xususiyatlari o'ziga xos xususiyatlarida qolmoqda.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 29 декабрдаги “2017-2021 йилларда мактабгacha таълим тизимини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2707-сонли қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги “Мактабгacha таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5198-сонли Фармони.

3. Илк ва мактабгacha ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган давлат талаблари”. Т.: 2018

4. К.Низомова. “6 ёшли болаларни мактабга тайёрлаш ва мактабга мослашувини ўрганиш.” Т.: 2006.

5. Ишмухамедов Р.Ж., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.– Т.: “Нихол” нашриёти, 2016.

6. Goncharova O. YOsh sportchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish O'z.Dav JTI, 2005 y

7. Хо'jaev F, Raximqulov K.D, Nigmanov B.B «Harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi» CHO'lpon nashriyoti Toshkent 2011 y

8. Holodov G.K.Jismoniy tarbiya va sport nazariyasi va metodikasi. M. 2012g.

9. Salomov R.S. Sport mashg'ulotning nazariy asoslari – Toshkent., O'zDJTI nashriyoti 2005 y.

10. Vilchkovskiy Z.A.Fizicheskoe vospitanie doshkolnikovv seme.2015g.

11.Aragofskaya E.I. Fiziologiy va jismoniy tarbiy. Moskva 2018g.